
LEGÚJABB KOR

Ahogy egy korai amerikai elnöki házaspár látta az akkori Európát

Az amerikai történelem egyik meghatározó aspektusa az elnöki hivatal és az abból adódó különböző lehetőségek: az elnökök belpolitikája, külpolitikája, politikai hitvallásuk, vallási nézeteik és a sort hosszan lehetne folytatni. Mivel az elnöki hivatal az évszázadok alatt kiemelkedően meghatározó lett az amerikai történelem alakulását illetően, érthető, hogy történészek generációi próbálták – elsősorban a fontosabbnak tartott – elnökök szinte minden pillanatát és gondolatát megörökíteni és elemezni. Ebbe a sorba illeszkedik *Jeanne E. Abrams* könyve az egyik korai elnökről, illetve annak politikai karrierjének egy részletéről. John Adams az Amerikai Egyesült Államok második elnöke volt (1797–1801). Némileg szerencsétlenségére George Washington és Thomas Jefferson közé szorult mind az elnöki hivatal, mind a történetírás szempontjából. Az amerikai történelem és társadalom sok szempontjából apafigurájának tartott Washingtonról szinte mindig csak dicsérő szavakat lehet hallani és olvasni még ilyen nagy történelmi távlatból is, míg Jefferson a Függetlenségi Nyilatkozat (1776) fő szerzőjeként, és a korai USA területének megduplázójaként (Louisiana-vétel, 1803) óriásoknak tűnnek Adams sok szempontból valóban kudarcos négy elnöki éve mellett. Noha az utóbbi időben elismertebb lett John Adams is, ez a kötet nem elnöki éveiről, hanem politikai pályájának első nagyobb fejezetéről szól, amikor is hazáját képviselte Európában. A majd 10 évig tartó szolgálat,

melyben éveken át felesége, Abigail Adams is vele volt, fontos szakasz volt a leendő elnök életében. A korábban Európát illető és csak könyvekből szerzett másodlagos ismereteit most személyes megtapasztalások váltották fel, miközben lelkesen és igazi patrióta módjára szolgálta hazája érdekeit. A Franciaországban, Angliában, Hollandiában és Spanyolországban töltött hosszú idő és munka nem csupán szakértővé tette Adamst az európai politika és kulturális viszonyokat illetően, de a diplomata megmutathatta azt is, mennyire jó érzékkel és odaadással tudja saját hazája ügyei telőre vinni – noha ezek a kísérletek nem mindig jártak sikerrel. A kötet ezt a tartalmas évtizedet meséli el kronológiai sorrendben, és vizsgálja meg, milyen attitűdökkel érkezett a későbbi elnök és a First Lady, és milyen hatásokat és esetleges változásokat okoztak az Óvilágban szerzett tapasztalataik.

Az Új-Angliai Braintree-ből (Massachusetts tagállam) 1788 februárjában vette útját tehát először életében Európa felé John Adams, és magával vitte legnagyobb fiát, az akkor tíz éves John Quincy-t, aki később szintén elnök lett. Ekkor feleségét és másik három gyermekét maga mögött hagyta. Itt csatlakozott a már Franciaországban dolgozó Benjamin Franklinhoz és Arthur Lee-hez, akiknek feladatuk a minél nagyobb mértékű francia támogatás megszerzése és biztosítása volt. (A franciák épp ekkor lettek az amerikaiak hivatalos szövetségesei Anglia ellen.) A korabeli francia társadalom és az ott uralkodó viszonyok kettős hatást váltottak ki Adamsból. Egyfelől tisztelte és néha szinte csodálta a francia kultúra gyümölcseit, a művészetek által létrehozott alkotásokat. Ugyanakkor a francia társadalom szerkezete és alaptulajdonságai taszították. A puritán felmenőkkel rendelkező Adams viszolygott a pazarlástól és pompától, amit Párizsban és Versaillesban bőven megtapasztalt. Az élesen elváló társadalmi osztályok, a köztük könnyen

észrevehető átléphetetlen határok szintén köztársasági felfogása ellen voltak. A Franciaországban sokszor látott szabados moralitás pedig szintén világnézetének alapvető szabályait sértették. Ő abban hitt, hogy a polgár hazájáért és családjáért él, a közjóért dolgozik, nem pedig egyéni meggazdagodásért. Tehát sok mindent pozitívan fogadott és látott (például gyakran járt színházba és operába), de több minden ízlése és meggyőződése ellen volt. Ez azért is jelentős, mert a most először Európába látogató Adams óhatatlanul az itt tapasztalható viszonyok és benyomások alapján is határozta meg saját maga számára az amerikai identitás alapjait egyéni és közösségi szinten egyaránt, és hogy miben emelkedik hazája az európai káros normák fölé. A szerző arra is kitér, hogy Adams viszonya Franklinnal nem volt a legideálisabb, hiszen mindketten máshogy képzeltek el és gyakorolták a diplomáciát, aminek központi gondolata a hatalmi egyensúly megteremtése volt. Mindenesetre 1779 elején a Kongresszus hazahívta Adamst, aki ezt csalódásként érte meg, de végre ismét teljes családja körében lehetett, noha nem sokáig.

Párizsi munkájával meg lehettek elégedve, mert a Kongresszus rövid időn belül ismét Franciaországba küldte Adamst. Feladatai voltak a diplomáciai képviselő és a remélhetőleg hamarosan bekövetkező béketárgyalások – a franciákkal való egyeztetés után – az angol féllal, majd a jelentős kereskedelmi volumen újbóli feltámasztása Angliával. Mielőtt Párizsba ért volna 1780 februárjában, egy három hónapos megterhelő tengeri utat követően Spanyolországból kellett eljutnia a francia fővárosba. Ez alkalmat nyújtott számára, hogy megfigyelje valamennyire a spanyol viszonyokat is, de akár politikai, akár kereskedelmi, akár az általános jólét viszonylatában vizsgálódott, úgy találta, hogy Amerika már sokkal előrébb jár, Massachusetts pedig egy egész évszázaddal megelőzi Spanyolországot.

Párizsban sok frusztráció érte Adamst, elsősorban azért, mert a franciák természetesen a maguk érdekei szerint kívánták felügyelni a diplomáciai lépéseket. Emiatt néhány hónap múlva északnak vette az irányt, és a következő majdnem két évet Hollandiában töltötte, ahol további előnyöket próbált szerezni hazájának (elsősorban anyagi természetűeket), amelyek az 1781-es döntő fontosságúnak bizonyuló yorktowni amerikai győzelem után könnyebben mentek. A hollandok jóval jobb benyomást tettek Adamsre, mint a franciák, noha itt is az amerikaiak jöttek ki pozitívan az összehasonlításból – egy újabb impulzus a diplomatának, hogy hazája sikerre van predesztinálva. 1782 tavaszán Hollandia hivatalosan is elismerte az Amerikai Egyesült Államokat, és most már holland kölcsönök is érkeztek, amik az akkori helyzetben roppant fontosnak bizonyultak a háború utáni időszakban a pénzügyi túléléshez, majd ősszel egy kereskedelmi szerződést is sikerült a tető alá hozni. Ezután Adams visszatért Párizsba, hogy Franklinnal és John Jayjel közösen megkezdjék az angolokkal való béketárgyalásokat. A francia nyomás ellenére a három amerikai diplomata teljes sikerrel vitte keresztül az amerikai érdekeket, így az 1783. szeptemberében aláírt párizsi békeszerződés az USA és korábbi anyaországa között fényes diplomáciai sikernek számított, amiből Adams is alaposan kivette a részét. Adams diplomáciai karrierje pedig tovább folytatódott – ő lett a Franciaországba akkreditált amerikai követ. A nagy különbség a korábbi évekkal szemben most az volt, hogy felesége, Abigail is átszelte az óceánt, hogy végre férjével lehessen. Abigail nem a korszak átlagos feleségtípusa volt. Tanult, olvasott és saját véleményével rendelkező érdeklődő asszony volt, aki Johnnak megfelelő intellektuális társa volt mindvégig. Így már együtt tanulmányozhatták elsőkézből az európai viszonyokat, és mindketten véleményyt formálhattak az ottani helyzetről: miben

különbözött és miben volt az jobb vagy rosszabb az ifjú Amerikánál. Abigail Adams nagyon hasonlóan vélekedett férjéhez, ami az Óvilág és az Új Világ összehasonlítását érintette. Noha sok minden tett rá pozitív benyomást Párizsban, összességében azon az állásponton volt, hogy az ifjú Amerika minden szempontból fölötte áll az itteni körülményeknek. A szabadság iránti vágy, a köztársasági államforma és a polgári erények együttese biztosította azt a politikai és morális előnyt, amit a földrajzi adottságok és a kereskedelmi lehetőségek csak tovább fokoztak. Közel egy éves párizsi tartózkodás után az Adams házaspár továbbállt – ezúttal Angliába, ahova hazája első követének nevezték ki John Adamst. Az itt eltöltött bő három év számos lehetőséget nyújtott a házaspárnak arra, hogy alaposan megismerje és felmérje a londoniakat. Volt ennek politikai, társasági és kulturális vetülete is.

A brit politika meglehetősen hűvösen viselkedett az amerikai követtel szemben – akit nemrég még lázadónak neveztek Londonban –, hiszen az általános vélekedés az volt, hogy az újszülött tengerentúli köztársaság nem fog sokáig fennmaradni. Emiatt nem is mindenki vette teljesen komolyan az amerikai diplomáciai közeledést, ami pedig Adams egyik fő feladata volt, különösen a kereskedelem terén. (Ebben egyébként kudarcot vallott, mert az angol kormány következetesen nem volt hajlandó ilyen jellegű szerződést kötni az Egyesült Államokkal. A jól ismert anekdota szerint meg is kérdezték Adamst, hogy egy vagy tizenhárom szerződést kíván-e kötni, ezzel utalva az új tagállamok széthúzására.) Abigail pedig az ő dimenziójában élt meg hasonló megtapasztalásokat. De attól függetlenül, egyesek hogyan viszonyultak hozzájuk, mint az Egyesült Államok hivatalos képviselőjéhez és feleségéhez, mindketten tisztelettel adóztak az angol főváros által nyújtott kulturális élvezetekért: színház, zene, képzőművészetek vagy bizonyos luxuscikkek.

Az a véleményük természetesen csöppet sem változott miszerint hazájuk morális értelemben fölényben van az óvilági nagyhatalmakkal szemben. De Anglia mindenképpen előnyösebb környezet volt az amerikai diplomatáknak Franciaországnál: a katolikus vallás helyett itt a protestantizmus dívott, ami az ő felekezeti nézetük is volt.

Ami azonban kifejezetten megdöbbenetett az amerikai diplomata-házaspárt, az a szegények sorsa volt. Nem csak a zsúfolt fővárosban, de az idillinek tetsző vidéken is szörnyűek voltak azok a körülmények, amik között ezek az emberek tengették az életüket. Ebben az összehasonlításban megint az Egyesült Államok került ki előnyösebb pozícióban, hiszen ott a vagyoneloszlás sokkal kiegyenlítettebb volt, mint Angliában. Az Adams házaspárra nagy hatást gyakorolt az 1786-os massachusettsi Shays lázadás, amely nagyon jól megmutatta, milyen gyengeségektől szenved az ország és az egyes amerikai tagállamok alkotmányai. Adams könyvben fejtette ki nézeteit, miszerint erőskezü végrehajtói hatalomra (elnök) van szükség ahhoz, hogy egy esetleges oligarchia kialakulását megakadályozza. Ez népszerűtlen gondolat volt sokak közt, mert attól tartottak, egy ilyen lépés megteremti annak a lehetőségét, hogy újból megjelenjen Amerikában egy diktátor vagy király. Ugyanakkor a tömegeket is kordában kell tartani, mert az egyéni érdek érvényesítése mindig elsőbbséget élvez az egyén szintjén, mint a közösségért való tenni akarás. Adams az egyensúlyban (hatalmi ágak megosztása és kétkamarás törvényhozás), a tömegekre vonatkozó kontrollban és a közért való felelősségben hitt, nem az individualizmusban és túlzott szabadságjogokban vagy egyenlőségben. Emiatt számos emberrel összetűzésbe került és eltávolodott korábbi barátaitól. Ilyen volt például Thomas Jefferson, aki egy liberálisabb felfogást osztott és nagyobb szerepet szánt volna a tömegeknek. Noha Adams emlí-

tett könyve egybeesett az alkotmány megreformálásáért egybehívott philadelphiai gyűléssel, arra kis hatással volt, de ettől függetlenül Adams gondolatai egy irányba mutattak az amerikai politikai elit legnagyobb részének óhajaival. Az 1787-ban szövegezett és ma is érvényes alkotmány sok szempontból rimel Adams gondolataira. Az egyetlen hiányosságként a különböző polgári szabadságjogokat hiányolta a szövegből, de 1791-ben az első 10 alkotmánykiegészítéssel ez is teljesült. John és Abigail Adams végül 1788 tavaszán szállt vízre, hogy hazatérjen az Egyesült Államokba – John kilenc évig volt távol hazájától. Hősnek kijáró üdvözlésben részesült, és nem sokkal később – az új alkotmány biztosította keretek között – ő lett George Washington nyolc éves elnöki ideje alatt az alelnök, majd saját jogon az USA második elnöke. Így végleg az Amerika Egyesült Államok korai éveinek egyik legkiemelkedőbb és legfontosabb személyiségévé vált. A szerző a gazdag másodlagos források mellett elsősorban az Adams házaspár levelezésére építi narratíváját. Az Egyesült Államokban szerencsére remekül megőrizték a korabeli dokumentumokat, így az egyes emberek magánlevelezéseit is, így bőven van honnan meríteni, amikor egy történész az USA első éveit tanulmányozza. Ezek a levelek nem csupán színesítik a kötetet, de jól reflektálnak még ma is meglévő problémákra. Ez már magában elegendő indok ahhoz, hogy a történelem iránt érdeklődő olvasók megismerkedjenek ezzel a könyvvel.

Jeanne E. Abrams: *A View from Abroad: The Story of John and Abigail Adams in Europe.*
[Külföldi szemzőgből. John és Abigail Adams története Európában] New York: New York University Press, 2021. vi + 289 p.

Peterecz Zoltán